

Enligt Caspar Cohl (Fa 6) fanns fragmentet »Wedh Enebergha i Frösslunda S. på ett stycke, ikke af then stenen then ther ligger [= U 808].» Under avbildningen av U 808 i Fa 10: 1 har Bureus antecknat: »där hos finnes et stycke.»

Fragmentet uppmärksammades ånyo år 1934 och låg då egendomligt nog kvar på samma plats. G. Olson uppger, att vid foten av U 808, »på vägkanten, ligger ett fragment (0,50 × 0,75 m.) med en del av en runslinga. Fragmentet passar emellertid *icke* mot den för övrigt hela, resta stenen [= U 808], men kan höra till någon av de stenar, som finnas i omgivningen.» Då så icke visade sig vara fallet, flyttades fragmentet till Fröslunda kyrkas vapenhus.

Grå granit. Mått 0,98 × 0,85 m. Ristningen är tydlig.

Inskrift:

... I · hans · -
5

... [sa]l(?) hans ...

»... hans själ ...»

Till läsningen: Före 1 I finnas numera inga säkra spår av ristning. I 2 h ha bistavarna placerats något oregelbundet. 3 a och 4 n ha ensidiga bst. Av r. 6 återstår endast ett kort stycke upptill; möjligen m.

Med all sannolikhet möter oss här slutet av bönen »Gud hjälpe hans själ.»

808. Enberga, Hamra, Fröslunda sn.

Pl. 117, 118.

Litteratur: L 745, D 1: 110. J. Bureus, Monumenta Sveo-Gothica Haftenus Exsculpta (1624), n:r 26 (Fa 10: 1 n:r 26), Fa 6 s. 5 n:r 154, s. 75 n:r 154 och s. 85 n:r 154 (Bureus' egen uppteckning), s. 105 n:r 55 (Aschaneus), Fa 5 n:r 120, Fa 1 s. 29, Fa 10: 2 n:r 61 A, Fa 13 s. 159; M. Aschaneus, Investigatæ Antiquitates (Fb 12), s. 46; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 80, Skrivelse till O. Rudbeck den 28/10 1694 (i J. G. Liljegrens Samlingar av handskrifter rörande runstenar, hs i ATA); O. Rudbeck, Atland 3 (1698), s. 18 fig. 5; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliæ 1717 (feltryckt 1617), s. 100 och 101; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1 s. 146, 214, R 556, s. 612; R. Dybeck, Reseberättelse 1862 (ATA); O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 39; UFT h. 1 (1871), s. 23; K. Strömbäck, Biskopskulla—Fröjeslunda Minne, 1873 (ATA, Brevserie 1); S. Bugge och E. Brate, Runverser (ATS 10), s. 141 f; A. Rylander, Skrivelse till Vitterhetsakademien den 18/5 1926; F. Bergman, Rapport till Riksantikvarien den 25/9 1926; Handlingar i ATA 1927, 1935; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Bureus, teckning (Fa 10: 2 n:r 61 A), träsnitt (i Monumenta 1624 och Fa 10: 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta); träsnitt i Rudbecks Atlantica; Dybeck, D 1: 110; foto 1903, 1926 och 1934 i ATA.

Runstenen står 1 m. N om landsvägen Görlinge—Fröslunda kyrka, 400 m. NV om Enberga, 300 m. NÖ om Görlinge, 75 m. NÖ om landsvägsbron. Ett gravfält med sex bautastenar finnes omedelbart NNÖ—NÖ om runstenen. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping».

Bureus uppger, att stenen finnes »J Fröslunda widh Eneberga» (Monumenta 1624, Fa 10: 1), »På Eneberga Gärde i Fröslunda Sokn» (Fa 6). Enligt M. Aschaneus (Fa 6) stod stenen »På Enebergha Gärde i frödszlunda Sokn widh Görlinge vadh.» Samma uppgift finnes i Fb 12: »Runesteen på Enbärga Ägor i Frödzlunda Sochenn, ther görlinge vad lycktes.» — Ransakningarna: »Uthi Eneberga Giärden widh Knopegrindh, är een Runesteen skrifwin på, 1½ al.ⁿ öfwer Jorden, på sudh liggiandes.» — På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes bläckanteckningen »Enbärga gärde frösslunda sochn» (L 745: »Eneberga gärde»; stenen är ej med-

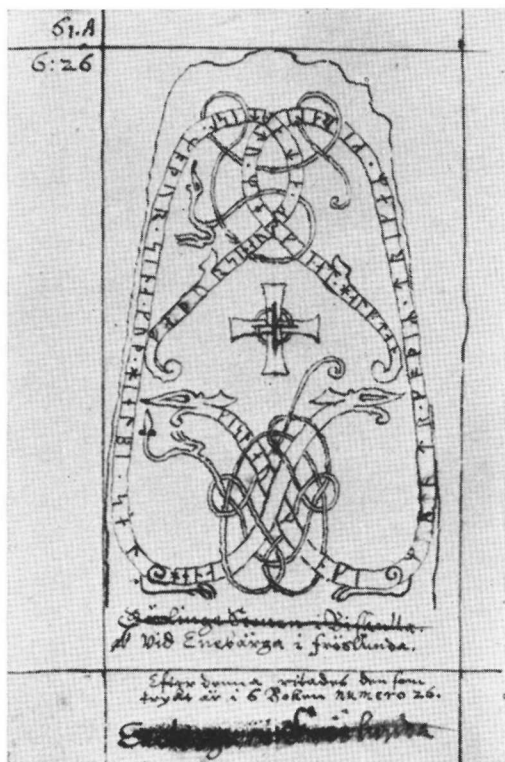

Fig. 253. U 808. Enberga, Hamra, Fröslunda sn. Efter teckning av Bureus.

Fig. 254. U 808. Enberga, Hamra, Fröslunda sn. Efter träsnitt i Monumenta Sveo-Gothica.

tagen i *Bautil*). — Dybeck skriver i sin reseberättelse för år 1862: »Minnesmerkna vid Knylinge och Enberga i Fröslunda socken granskades under tvenne dagars tid, tillika med runstenen å sistnämde bys egor. Högarna och bautastenarna äro nu så kringskurne af nyupptagne åkrar, att de svårligen kunna räddas.» I *Sveriges runurkunder* meddelar han: »Trakten närmast intill Enberga, särdeles öster om byn, är rik på hednagrafvar och bautastenar, hvilka årligen minskas. Runstenen står lutande vid sockenvägen vester om byn.» Sedan inskriften återgivits, tillägger Dybeck: »En grind som förr varit vid denne Runsten het på 1600-talet Knopegrind.» — Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Enköping» finnes »en stor och vacker» runsten »norr invid vägkanten öster om Görlinge». — Kyrkoherde K. Strömbäck antecknar i *Biskopskulla—Fröjeslunda Minne*: »Å Enberga bys gärde (på en utjord, som nu hör under Hamra egor) står invid vestra sockenvägen, vester om byn nära krökningen af vägen, som går upp till Görlinge gård en mycket välbehållen runsten.» — A. Rylander skriver den 18/5 1926 till akademien: »Vid inventering av fasta fornlämningar inom Lagunda härad ... har på Hamra-gårds ägor inom Fröjeslunda s:n anträffats 5 kullfallna stenar i en åker, där även några stora, plana gravrösen finnas. I landsvägsdiket strax intill står en upprest sten. Vid företagen undersökning visade sig även de liggande stenarna ha tydlig karaktär av bautastenar. Bland traktens befolkning har visat sig ett utomordentligt stort intresse att få dessa präktiga stenar uppresta. I omedelbar anslutning till detta gravfält står i landsvägskanten en stor runsten ..., som nu sjunkit så djupt ned i jorden att åtminstone 40 cm. av ristningens nedre del är dold. Denna del skall innehålla några av ristningens vackraste detaljer. Stenen lutar nu även emot landsvägen. I samband med uppresandet av bautastenarna vore det synnerligen lämpligt att höja upp runstenen i nivå med

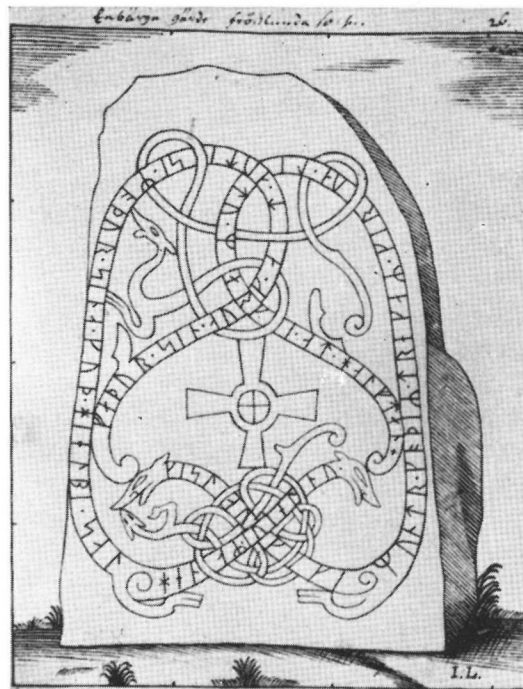

Fig. 255. U 808. Enberga, Hamra, Fröslunda sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta.

landsvägen, skaffa den ordentlig undergrund samt i dess baksida, som stöd, fastsätta den järnkrampa, som förut suttit där.» Senare samma år vidtogos de föreslagna åtgärderna. F. Bergman skriver bl. a.: »Runstenen ... var nedsjunken i jorden ... samt lutade utåt landsvägen ... Stenen rättades upp och höjdes ungefär 40 cm. Då dess underkant var mycket tunn, skolades den under med flata stenar för att förhindra vidare nedsjunkande i den rätt lösa jorden. Bakom densamma lades stora stenar som stöd. Den har nu en höjd av 2,07 m... Enligt vad Agronom Hjerpe på Hamra upplyst mig, skall en nu avliden gubbe från Gissle i Biskopskulla ha berättat, att runstenen förut stått i skogsbrynet N sin nuvarande plats, dit den skulle flyttats genom Landshövding R. v. Kraemers försorg.»

Rödgrå granit. Höjd 2,07 m., ristningsytans bredd (vid foten) 1,48 m. Ristningen är djup och tydlig; linjerna äro breda och rundade. Ristningstekniken är typisk för mästaren Balle.

Inskrift:

· kisl · auk · nkimuntr · kopir · trekar · kerua · litu · merki · at · halftan ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45
 · fapur · sin · auk · at · aytisi · mopur · sina · kup · hielbi · sal · hennar · uel nu ·
   50   55   60   65   70   75   80   85   90   95

Gisl ok Ingimundr, godir drængiar, gærva letu mærki at Halfdan, faður sinn, ok at Öydisi, modur sina. Guð hiælpi sal hennar vel nu.

»Gisl och Ingemund, goda unga män, läto göra minnesmärket efter Halvdan, sin fader, och efter Ödis, sin moder. Gud hjälpe nu väl hennes själ.»

Till läsningen: Alla **a**-, **n**- och **o**-runor ha ensidiga bst. Inskriften börjar och slutar med sk. Detta har dels formen av en rund punkt, dels av ett kort streck. 1 **k** är ej stunget, ej heller 2 **i**. I 8 **n** sitter bst något under mitten. 9 **k** är ej stunget. 10 **i** når ej ramlinjerna; detsamma gäller 88 **a**, 89 **i** och 90 **h**, som stå på motsvarande ställe i vänstra slingan, se Pl. 118. På

Fig. 256. U 808. Enberga, Hamra, Fröslunda sn. Efter Rudbecks Atlantica.

dess ställen är avståndet mellan ramlinjerna ovanligt stort. 16 k är ej stunget. Från 16 k till 23 e saknas undre ramlinjen; detsamma gäller motsvarande ställe i stenens vänstra kant, alltså partiet mellan runorna 73 r och 84 l. På dessa ställen ha aldrig någon undre ramlinje huggits, utan runorna ha gått ut i stenens kant. 22 r har en hos Balle ofta förekommande form med nästan obruten bst; samma form ha 29 r och 54 r. 23 e är, i likhet med 28 e, 37 e, 83 e, 91 e, stunget med en kort tvärpunkt. 27 k är ej stunget, ej heller 33 l. I 62 t är vänstra bst grund. 64 y är tydligt stunget. 85 b har typisk Balleform. Sk saknas efter 97 l. — Bureus (F a 6, s. 85): **kisl · auk · nkimuntr kopir trnkar kirua litu merki at halftan fapur sin auk at aytisi · mopur · sina · kup hielbi sal henar ual nu.** Efter **sal** har Bureus med rött bläck tillagt **in**; även de sista sex runorna äro skrivna med rött. I samma handskrift, på s. 75, finnes en på några punkter avvikande läsning: **kisal euk nkmuntr kopir prinkar par kirua litu merki at hilftan fapur sin auk at aytisi mopur sina kup · hial · bi · salin · hinar · ual · nu.** Andra avvikelser finnas på träsnittet i *Monumenta* 1624, se fig. 254. — Aschaneus (F a 6): **kisal · auk · akmuntr · kopir · prinkar · par · kirua · litu · mirki · at · hilftan · fapur · sin × auk · at aytisi · mopur · sina · kup · hialbi · salin · hin · ar · ual · nu.** — Hadorph: **kisl auk ikimuntr kopir · trekar · kirua · litu · marki · at · halftan + fapur · sin · auk · at · autisi · mopur · sina · kup · hialbi · sal henar · iuiel nu.** (Se fig. 255). — Dybeck: Sk saknas efter 4 l; 8 i; 28 i. Sk efter 49 n ges formen av ett kryss. 68 u. 83 e markeras genom skraffering som skadat; sk uteglöms efter 89 l.

De tidigaste tolkningarna av U 808 ha lämnats av Bureus och av Aschaneus. Bureus (F a 5): »Giselus et IngiMundus boni juvenes fieri fecerunt signum HalfDano patri suo et Eutisæ matri suæ. Deus adjuvet Animam illius bene nunc.» Aschaneus (*Investigatæ Antiquitates* F b 12): »Gisäl äuk Jngmunder godhir dringer Där litu görua (: göra) mirki åt Hilfdan fadhur sin, äuk åt Eydisa

Modhur sina. Gudh Hiälpi Siälen. Henne är wäl nu.»¹ I *De Fierdhundria* finnes en översättning av inskriften till latin; översättningen har till grund den läsning som t. ex. återfinnes i Bureus' *Monumenta* 1624, d. v. s. runföljden 94—99 *æ · uel nu ·* saknas: »Gisselus et Ingemundus boni juvenes fieri fecerunt signum Halfdano patri suo et Eutislæ matri suæ. Deus adjuvet animam illius.» I *UFT* (1871) lämnar Carl Säve en riktig översättning av inskriften: »Gissel och Ingemund, gode drängar (d. ä. tappre kämpar), läto göra minnes-märke efter Halfdan, sin fader, och efter Aydis (= Ödis), sin moder. Gud hjelpe nu väl hennes själ.»

I stort sett samma översättning finnes i *Runverser*, där Brate tillägger: »Af denna inskrift är kanske början i metrisk form: *Gisl auk Ingimundr, / góðir drængar, / gærva létu*. För detta antagande talar att *gærva* synes hafva blifvit ställdt framför *létu* för allitterationens skull.» Bugge »antager, at *Gisl auk Ingimundr* ikke er Vers, men at man med tilsigtet Allitteration dertil har knyttet de versificerede Linjer:

*góðir drengar
gærva létu,*

som sandsynlig er laante fra en ældre Indskrift.» Vad Bugge menar med att »de versificerede Linjer» skulle ha lånats från en äldre inskrift är ovisst.

De personnamn som förekomma här äro alla kända från andra svenska runinskrifter. *Gisl* finnes belagt på ett 15-tal runstenar (se U 492) och *Ingimundr* på ett 10-tal (se U 72 och Sö 194). Även faderns namn, *Halfdan*, har varit ganska vanligt; se U 229. Kvinnonamnet *Öydis* är eljest endast belagt en gång i runinskrifterna, nämligen på Sö 357.

U 808 är det hittills enda exemplet på att både *vel* och *nu* tilläggas den vanliga bönen för den dödes (eller dödas) själ.

Runformer, ornamentik, skrivningar och huggningsteknik tala för att U 808 har ristats av Balle.

809. Härvesta, Nopskäl, Fröslunda sn.

Pl. 117, 118.

Litteratur: L 746, D 1:111. J. Bureus, Fa 6 s. 115 n:r 30 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 121, Fa 1 s. 29; F. Burman i *Nova Acta R. Societatis Scient. Upsaliensis*, Vol. 5 (1792), s. 303; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1862 (ATA); O. Gumælius och C. W. Paykull, Några ord till upplysning om bladet »Sigtuna» (1865), s. 54; K. Strömbäck, *Biskopskulla—Fröjeslunda Minne*, 1873 (ATA, Brevserie 1); S. H. Adlersparre, *Omkring Sigurdsstenarna* (i: *Personhistorisk Tidskrift* 18, 1916), s. 7; E. Öhlén, *Skrivelse till Vitterhetsakademien den 5/10 1918* (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 71; O. von Friesen, *Bynamn på de uppländska runstenarna* (i: *Namn och Bygd* 1930), s. 90.

Äldre avbildning: Dybeck, D 1:111.

Runstenen står i en åkerren 600 m. ÖSÖ om skälet mellan stora landsvägen Litslena kyrka—Örsundsbro och vägen Biskopskulla kyrka—Hjälsta kyrka, 14 m. VNV om Härvesta lada, 4 m. N om landsvägen till Hjälsta kyrka. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Enligt Fa 6 (Cohl) stod stenen »i Nopskiäl giärde i Fröslunda S.»; Fa 5: »Fröslunda Nopskäl» (L 746: »Nopskäl»; stenen upptages ej i *Bautil*). — I sin reseberättelse för år 1862 skriver Dybeck: »Runstenarna i Noppskäls by [= U 810] och giärde [= U 809] granskades. Båda tarfva snar omvårdnad.» I *Sveriges runurkunder* beskrives platsen på följande sätt: »Står invid och på norra sidan om häradsvägen mellan Hjellstads och Fröslunda kyrkor, en åttiondedels fjerdingsväg från Härvesta by i Fröslunda socken». I beskrivningen till Geologiska bladet »Sigtuna» uppges,

¹ Spärrat av S. J.